

KASTAMONU VİLÂYETİ SALNÂMELERİNE GÖRE SİNOP'UN İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPISI (1869-1903)

Cenk DEMİR

Dr., Sinop Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, cnkdmr38@gmail.com

ÖZET

Türkiye'nin en kuzeyinde yer alan Sinop, Karadeniz'e kıyısı olan ve birçok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihi öneme sahip bir kenttir. Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilat yapılanmasında Sinop, Tanzimat sonrası Kastamonu vilâyetine bağlı bir sancak merkezi haline gelmiştir.

Bu çalışmada, 1869'dan 1903 yılına kadar yayınlanan toplam 21 adet Kastamonu vilâyeti salnâmesi değerlendirmeye alınmıştır. Bu salnâmelerde yer alan Sinop sancağının Sinop merkez kazası (bugünkü Sinop il merkezi) ile ilgili bölümler incelenmiştir. Elde edilen bulgular ışığında Sinop merkez kazasının, 1869-1903 tarihleri arasındaki idari ve demografik yapısı ana hatlarıyla değerlendirilmiş, çeşitli idari görevlilerin isimleri ile istatistiki veriler tablolar halinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Sinop, Salnâme, İdari Yapı, Demografi

THE ADMINISTRATIVE AND DEMOGRAPHIC STRUCTURE OF SİNOP ACCORDING TO KASTAMONU PROVINCIAL YEARBOOK (1869-1903)

ABSTRACT

Sinop, which is situated on the most northern edge of Turkey, is a historically important city along the Black Sea coast and it has hosted quite a few civilizations. Within the rural organizational structure, it became a sanjak of the city of Kastamonu following Tanzimat.

This study analyzes a total of 21 Kastamonu provincial yearbooks issued from 1869 to 1903. The parts about Sinop central town (today's Sinop city center) of Sinop sanjak were analyzed from the yearbooks. In the light of findings, administrative and demographic structure of Sinop central town between the years 1869-1903 was assessed with the main lines and the names of some of the officers in administration along with statistical data were presented in tables.

Keywords: Kastamonu, Sinope, Yearbook, Administrative Structure, Demography

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde merkezî yönetimin, nezaretlerin ve askerî kurumların, vilayetlerin, bazı özel kurum ve şahısların yıllık olarak çıkardıkları bilgilendirme amaçlı yayına *salnâme* denilmekteydi. Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde kullanılmaya başlayan salnâme kelimesi, Farsça *sâl* (yıl) ve *nâme* (yazılı şey, mektup) kelimelerinden meydana gelmiştir. Bir yıllık gelişmeleri toplu olarak gösteren bu eserlere ayrıca nev-sâl de denilmiştir. (Aydın, 2009: 51) Günümüzde ise salnâme kelimesinin karşılığı olarak *yıllık* kelimesi kullanılmaktadır.

Vilâyet salnâmeleri, ait oldukları kentin idari, ekonomik yapı, eğitim öğretim, coğrafya ve tarihi ile ilgili özet bilgilerle, nüfus ve benzeri konuları kapsamaktadır. Ayrıca salnâmeler sayesinde bölgedeki sosyal hayat, başlıca işletmeler, yer altı ve yer üstü zenginliklerine dair bilgileri de bu yıllıklarda bulmak mümkündür. Bu açıdan son dönem Osmanlı kentlerinin tarihine ışık tutması bakımından yıllıklar, öncelikli başvurulacak kaynak niteliğini taşımaktadırlar. Osmanlı Devleti'nde ilk olarak 1847'de hükümet merkezinde devlet yıllığı çıkartılmıştır. 1869 yılına gelindiğinde vilâyet merkezleri içinde yıllıklar çıkmaya başlanmıştır. İlk vilâyet yıllıkları 1869-1870'de Trabzon, Diyarbakır, Hüdevendigâr, Konya ve Kastamonu merkezlerinde çıkmış, ilerleyen yıllarda Anadolu'da vilâyet merkezi olan bütün kentler yıllıklara kavuşmuştur. (Çadırcı, 1997: 293) Çalışmamızın nüvesini oluşturan Sinop ise o dönemlerde Kastamonu vilâyetine bağlı bir sancak olduğu için Kastamonu vilâyeti salnâmelerinde yer almıştır.

Sinop, il merkezi Karadeniz kıyısında yer alan bir şehir olup, yapılan arkeolojik çalışmalardan da anlaşıldığı üzere geçmiş tarih öncesi devirlere kadar uzanan bir yerleşim bölgesidir. Tarih boyunca Gaşka, Hitit, Frig, Kimmerler, Pontus Krallığı, Romalılar, Bizans ve Komnenosların hâkimiyetlerini yaşamış olan şehir, 2 Kasım 1214 tarihindeyse Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus tarafından fethedilerek Türklerin eline geçmiştir. Ancak daha sonra kısa süreliğine Trabzon Rum İmparatorluğu egemenliğine giren Sinop, ardından sırasıyla Pervâneoğulları, Candaroğulları/İsfendiyaroğulları dönemlerini yaşamış, Mayıs 1461'de ise Fatih Sultan (II.) Mehmet tarafından Osmanlı idaresine dâhil edilmiştir. (Başoğlu, 1978: 12-126; Ünal, 2008: 27-37; Öz, 2009: 252-253)

Sinop'un fethiyle birlikte, şehirdeki tersane Osmanlı Devleti'ne geçerken Sinop tersanesi, Gelibolu tersanesiyle beraber devletin başlıca deniz üssü konumuna gelmiştir. Sinop, Osmanlı Devleti'nin Kırım'a yaptığı seferlerde üs hizmeti görmüş ve Karadeniz'deki Osmanlı dolanmasının kışlak rolünü üstlenmiştir. (Darkot, 1988: 686) Diğer taraftan Osmanlı idari yapısına göre Anadolu eyaletinin Kastamonu sancağına bağlanan Sinop, Tanzimat'ın ilanıyla birlikte yaşanan idari reformlar çerçevesinde 1846'da eyalet olan Kastamonu'nun bir sancağı haline gelmiştir. 1867 tarihli Vilâyet Nizamnamesi ile birlikte Osmanlı idari teşkilatı içinde Kastamonu, vilâyet konumuna gelirken Sinop, Kastamonu'ya bağlı bir sancak olmuştur. (Şahin, 2001: 588)

19. yüzyılın ikinci yarısında Kastamonu vilâyetine sancak statüsüyle bağlı olan Sinop'un, Kastamonu vilâyeti salnâmelerinden hareketle idari ve demografik yapısı hakkında bu çalışma çerçevesinde irdelenecektir. Daha önce Kastamonu vilâyet salnâmelerinin ilgili nüshalarından yararlanılarak Ahmet Cengiz tarafından

Salnamelerde Sinop (Cengiz, 2011: 167-182) başlığıyla hazırlanan bildiride, Sinop'un idari ve nüfus yapısına dair bilgilere yer verilmiştir. Ancak söz konusu çalışmada, Sinop merkez kazasının nüfusuna dair istatistiki bilgilerin sınırlı olduğu ve Hicri 1321/Miladi 1903 tarihli Kastamonu vilâyeti salnâmesinin Sinop bölümünün yazar tarafından temin edilemediğinden dolayı değerlendirmeye alınamadığı görülmüştür. Dolayısıyla *Kastamonu Vilâyeti Salnâmelerine Göre Sinop'un İdari ve Demografik Yapısı* başlıklı bu makaleyle birlikte Sinop merkez kazasının özellikle de nüfus yapısına dair istatistiki bilgilere geniş yer verilmiş, H.1321/M.1903 tarihli ve 21 numaralı Kastamonu vilâyeti salnâmesi de çalışma kapsamında incelenmiştir.

SİNOP MERKEZ KAZASININ İDARİ YAPISI

Osmanlı idaresinde Kastamonu sancağına bağlı bir kaza merkezi statüsünde olan Sinop, uzun yıllar bu idari yapısını korumuştur. Tanzimat sonrası ise Kastamonu vilâyetine bağlı bir sancak merkezi haline gelmiştir. (Öz, 2009: 255) Sinop Sancağı idari teşkilat olarak, Boyabat, Ayancık ve Sinop merkez kazası olmak üzere üç kaza ile Durağan, Çanlı ve Gerze nahiyelerinden oluşmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1314/M.1896: 399)

7 Cemaziyelahir 1281 (8 Ekim 1864) tarihli *Vilâyet Nizamnamesi* ile vilâyetler sancaklara (livalara), sancaklar da kazalara ayrılmıştır. Söz konusu nizamnameye göre kazaları kaymakamlar yönetecek, kaymakamlar ise mutasarrıflara bağlı olacaktır. Ancak *29 Şevval 1287* (22 Ocak 1871) tarihli *İdare-i Umumiye-î Vilâyet Nizamnamesi* ile birlikte vilâyet, sancak, kaza ve köylerin yönetim yapısı yeniden belirlenmiş ve görevleri ayrıntılı olarak belirlenmiştir. (Ortaylı, 2011: 61-69) Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı mahalli idare teşkilatındaki bu yeni yapılanma sonucu, sancakların en büyük mülkî amiri olarak mutasarrıflıklar kurulmuştur. Bir başka ifadeyle mutasarrıflar, vilâyetlerde bulunan valilerin yetki ve görevlerini sancaklarda yükümlenmiş kişilerdi. (Ortaylı, 2011: 80-81)

1869-1903 yılları arasında yayınlanan 21 adet Kastamonu vilâyeti salnâmesine göre bu dönemde Sinop sancağında görev yapmış olan mutasarrıfların isimleri ve görevde buldukları yıllar ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1286/M.1869: 44; H.1287/M.1870: 81; H.1288/M.1871: 82; H.1288/M.1872: 89; H.1290/M.1873: 90; H.1291/M.1874: 114; H.1292/M.1875: 124; H.1293/M.1876: 109, H.1294/M.1277: 118; H.1295/M.1278: 64; H.1296/M.1879: 68; H.1297/M.1880: 161; H.1298/M.1881: 172; H.1299/M.1882: 187; H.1306/M.1889: 465; H.1310/M.1892: 433; H.1311/M.1893: 243; H.1312/M.1894: 306; H.1314/M.1896: 232; H.1317/M.1899: 254; H.1321/M.1903: 277)

Tablo 1. Kastamonu Vilâyeti Salnâmelerine Göre Sinop Sancağı Mutasarrıfları (1869-1903)

Mutasarrıf Adı	Tarih	Mutasarrıf Adı	Tarih
Tevfik Paşa	1869	Muhammet Şefik Bey	1880
Mustafa Bey	1870	Muhammet Veysel Paşa	1881
Mustafa Bey	1871	Muhammet Veysel Paşa	1882
Mustafa Bey	1872	Mehmet (Muhammet) Veysel Paşa	1889
Ahmet Tevfik Efendi	1873	Reşit Paşa	1892
Ahmet Tevfik Efendi	1874	Reşit Paşa	1893
Ahmet Tevfik Efendi	1875	Fazlı Paşa	1894
Ahmet Bey	1876	Bekir Sıtkı Paşa	1896

Ahmet Bey	1877	Ömer Şevki Efendi	1899
Muhammet Şefik Bey	1878	Mustafa Tevfik Paşa	1903
Muhammet Şefik Bey	1879		

İdari yapı kapsamında Sinop sancak erkânı ise mutasarrıf, naip, muhasebeci, müftü ve tahrirat müdüründen oluşmaktaydı. Öte yandan Kastamonu vilâyeti salnâmelerinde yer alan bir başka birim ise sancak tahrirat kalemleridir. Mutasarrıfların yazışmalarını yürüten bu birimde tahrirat müdür muavini, evrak müdürü, yazıların müsveddelerini hazırlayan müsevvitler, yazıları temize çeken mübeyyizler ile yardımcı ve stajyer personel görev yapmaktaydı. (Cengiz, 2013: 170) Ortalama altı ila yedi kişinin görev yaptığı tahrirat kaleminde, 1903 yılında bir müdür, bir müsevvit, üç mübeyyiz ve bir evrakçı olmak üzere toplam altı kişi görev yapıyordu. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1321/M.1903: 277)

Yine mutasarrıfların başkanlığında toplanan bir diğer birim ise sancak idare meclisleriydi. Sancak idare meclisleri, idarî, malî, bayındırlık, eğitim, tarım ve ticarete ait çalışmaların ve idarî uyumsuzluk sorunlarının görüşülüp karara bağlandığı organlardı. Sancak merkezi hâkimi, muhasebe müdürü, tahrirat müdürü, müftü ve Müslüman olmayan toplulukların dinî önderleri sancak idare meclisinin doğal üyeleriydi. Halk tarafından seçilen ikisi Müslüman, ikisi Müslüman olmayan dört üye ile birlikte meclis yapısı tamamlanmaktaydı. (Çadırcı, 1997: 258-259) Örneğin H.1321/M.1903 tarihli ve 21 numaralı salnâmeye göre sancak idare meclisinin başkanlığını Mutasarrıf Mustafa Tevfik Paşa yaparken meclisin doğal üyeleri, naip, muhasebeci, müftü, tahrirat müdürü ve metropolit vekilinden oluşuyordu. Halk tarafından seçilen üyeler ise Hasan Bey, İzzet Efendi, Hacı Yordan Efendi, Yorgi Kıryakidis Efendi'ydi. Ayrıca idare meclisinde, meclis kâtibi, müdde-i umumi tahrirat müdürü ve bir de müstantik (sorgu hâkimi) görev yapmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1321/M.1903: 277) Yine idare meclisiyle bağlantılı olarak 1892'den itibaren idare meclisi kalemi adıyla beş üyeli bir birim de faaliyete geçmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1310/M.1892: 433)

Sancak idari yapısında yer alan kurumlardan bir diğeri belediyeler ve belediye meclisleriydi. Tanzimat öncesi Osmanlı kentlerinde, günümüz belediye hizmetlerini üstlenen ayrı bir kuruluş bulunmamaktaydı. Osmanlı Devleti'nde belediye ifadesi Tanzimat dönemiyle birlikte kullanılmaya başlamış bir kavramdır. Belediyelerin bakmakla yükümlü olduğu başlıca işler, hükümet temsilciliğini yürüten yöneticiler, esnaf dernekleri temsilcileri, kadılar ve kent ileri gelenlerince karşılanıyordu. 1864 ve 1871 tarihli Vilâyet Nizamnamelerinde yer verilen ve zaman içerisinde yapılan düzenlemeler sonucunda belediyelerin teşkilat yapıları şekillenmiştir. (Çadırcı, 1997: 273-278) İncelenen salnâmelere göre Sinop'ta görev yapmış belediye başkanlarının isimlerine ise aşağıdaki tabloda yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1287/M.1870: 82; H.1288/M.1871: 84; H.1288/M.1872: 91; H.1290/M.1873: 91; H.1291/M.1874: 116; H.1292/M.1875: 127; H.1293/M.1876: 111, H.1294/M.1277: 120; H.1296/M.1879: 70; H.1297/M.1880: 162; H.1298/M.1881: 175; H.1299/M.1882: 190; H.1306/M.1889: 470; H.1310/M.1892: 437; H.1311/M.1893: 247; H.1312/M.1894: 309; H.1314/M.1896: 235; H.1317/M.1899: 257; H.1321/M.1903: 280)

Tablo 2. 1870-1903 Yılları Arasında Görev Yapan Sinop Belediye Başkanlarının İsimleri

Belediye Başkanının Adı	Tarih	Belediye Başkanının Adı	Tarih
Osman Efendi	1870	Mustafa Galip Efendi	1881
Abdülkerim Efendi	1871	Asım Efendi	1882
Osman Nuri Efendi	1872	Hacı İzzet Efendi	1889
Seyit Muhammet Efendi	1873	Osman Nuri Efendi	1892
Veli Ağa	1874	Osman Nuri Efendi	1893
Osman Nuri Efendi	1875	Osman Nuri Efendi	1894
Hüseyin Efendi	1876	Hacı Hasan Efendi	1896
Hüseyin Efendi	1877	Hacı Hasan Efendi	1899
Ahmet Fuat Efendi	1879	Hacı Hasan Efendi	1903
Ahmet Fuat Efendi	1880		

H.1286/M.1869 tarihli salnâmede belediye başkanının ve belediye meclis üyelerinin isimleri yazılmamıştır. 1870 yılından itibaren Sinop Belediyesi'ne dair bilgilere, ilgili salnâmelerden ulaşmak mümkündür. Sadece H.1295/M.1878 tarihli salnâmede belediye başkanın isminin verilmediğini de belirtmekte yarar vardır. Diğer taraftan 1870'den 1903'e kadar Sinop belediye teşkilatının, birim ve görevli sayılarındaki değişimi görmek için ise 2 ve 21 numaralı salnâmeler örnek olarak Tablo 3'te gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1287/M.1870: 82; H.1321/M.1903: 280)

Tablo 3. 1870 ve 1903 yıllarındaki Sinop Belediye Meclisi Üyeleri ve Görevlileri

H.1287/M.1870	H.1321/M.1903	
Başkan Osman Efendi	Başkan Hacı Hasan Efendi	Üye Lefter Arsati Efendi
Üye Süleyman Efendi	Tabip İrakili Andonyadi Efendi	Üye Kiryako Koçidi Efendi
Üye Hacı Mustafa Efendi	Aşı Memuru İstan Atnoş (?) Efendi	Kâtip ve Sandık Emini Hasan Fehmi Efendi
Üye Ahmet Şakir Efendi	Üye Çerkez Ömer Efendi	Çavuş Müfettişi Hasan Efendi
Üye Hacı Hurşit Efendi	Üye Mustafa Ağa	Çavuş Tanaş (?) Efendi
Üye Yorgi Ağa	Üye Hacı Hamdi Efendi	Çavuş Halil Efendi
Üye Şimva (?)	Üye Ali Haydar Efendi	Çavuş Abdurrahman Efendi
Kâtip Abdullah Efendi	Üye İvan Efendi	
Sandık Emini Yorgi Efendi	Üye Evirinos (?) Efendi	

İlgili salnâmelerde Sinop'taki adlî teşkilat yapısına dair bilgilere de ulaşmak mümkündür. İlk salnâmelerde yer alan adlî teşkilatlar, sancak ticaret mahkemesi ve sancak temyiz ve cinayet meclisidir. H.1289/M.1872 tarihli salnâmeden itibaren ise şer'iyeye mahkemesi görevlileri kayıtlarda yer almaya başlamıştır. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1286/M.1869: 44-45; H.1289/M.1872: 92) 1878'de Sancak ticaret mahkemesi, bir başkan, ikisi daimi, dördü geçici olmak üzere toplam altı üye ile bir kâtipten oluşuyordu. 1879 tarihinde ise ticaret mahkemesinin başkanlığını İbrahim Efendi yapıyor, daimi üyeler Osman Ağa ve İbrahim Ağa, geçici üyeler Seyit Muhammet Efendi, Yani Ağa, Apostolaki Efendi, Nikolaki Efendi ile kâtip Ömer Efendiden meydana geliyordu. Diğer taraftan sancakta, davalıların istinaf yoluna başvurduğu, cinayet ve hukuk davalarının görüldüğü bir de sancak temyiz ve cinayet meclisi bulunmaktaydı. Daha sonra bu meclis, isim değişikliğine giderek sancak temyiz meclisi adını almıştır. Örneğin 1878 yılında sancak temyiz meclisi, bir başkan, dört üye ve iki kâtipten oluşuyordu. 1879'da ise meclis başkanlığını sancak naibi yapıyor, üyeler Ali Bey ve Ali Efendi, Hacı Anmoti (?)

Efendi, Yorgi Efendi ile birinci kâtip Mustafa Rasim Efendi, ikinci kâtip Ali Tabip Efendi sancak temyiz meclisinde yer alıyorlardı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1295/M.1878: 65; H.1296/M.1879: 69)

Salnâmelerde geçen bir başka adlî teşkilat ise Bidayet (Asliye Hukuk) Mahkemeleridir. Bu mahkeme, Hukuk Dairesi ve Ceza Dairesi olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Her iki dairenin başında bir başkanın bulunduğu Bidayet Mahkemesi üyeleri, 1880'den itibaren *Mahkeme-i Bidayet ve Meclis-i Hukuk* başlığıyla salnâmelerde geçerken bütün üye ve memurlar aynı başlık altında gösterilmiştir. 1882'de ise Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi ve Ceza Dairesi üyeleri ile Bidayet Kalemî Memurları aynı tabloda yer almıştır. Daire üyeleri ve memurlar H.1306/M.1889 tarihli salnâme ile birlikte ise ayrı tablolarda gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1297/M.1880: 162; H.1299/M.1882: 188; H.1306/M.1889: 467)

H.1286/M.1869 tarihli bir numaralı salnâmeden itibaren yer alan bir diğer kamu kurumu, Sancak Muhasebe Kalemî'dir. Sancak gelir ve giderlerinin tutulduğu bu daire, 1869'da mukayyit (kayıtçı), muavin, arazi memuru ile bir görevliden oluşmakta iken 1903'te söz konusu dairede yedi kamu görevlisi çalışmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1286/M.1869: 45; H.1321/M.1903: 278)

Daha önce de belirtildiği üzere 1871 tarihli Vilâyet Nizamnamesi'nin yayınlanmasıyla birlikte, Osmanlı taşra teşkilatında düzenlenmeler gidilmiş, vilâyetler ile vilâyetlere bağlı sancak ve kazaların idari yapılarında yeni kurumlar hayata geçirilmiştir. Salnâmelerinde de görüleceği üzere, aynı şekilde Sinop sancağının idari yapısında da yeni kamu kurumları oluşturulmuştur. Örneğin 1871 yılından itibaren vakıf mallarıyla ilgili işlemlerin yürütüldüğü Evkaf Kalemî teşkilatı salnâmelerde yer almaya başlarken günümüzdeki karşılığı Tapu ve Kadastro Müdürlüğü olan ve tapu işlemlerinin yürütüldüğü Sancak Defter-i Hakani Kalemî, 1872 tarihli salnâmeden itibaren bütün salnâmelerde yer almıştır. Yine 1872 yılında kayıtlara giren başka bir kurum ise sancak nüfus memurlarının bağlı olduğu Nüfus Nezareti/Nüfus Kalemiydi. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1288/M.1871: 85; H.1289/M.1872: 91-92)

İlgili salnâmeler aracılığıyla Sinop sancağının malî idari yapısı hakkında bilgilere de ulaşmak mümkündür. Bazı salnâmelerde Rüsumat memurları, bazılarında ise Rüsumat İdaresi olarak geçen, limandaki gümrük iş ve işlemlerine bakan Rüsumat Dairesi (Gümrük İdaresi) bunlardan birisidir. Bir liman şehri olan Sinop'taki bu kurum, hemen hemen her salnamede düzenli olarak yer almış güçlü bir teşkilattır. (Cengiz, 2013: 172) Örneğin H.1297/M.1880 tarihli salnâmeye göre bu dönemde rüsumat dairesinde şu kişiler görev yapmaktaydı: Rüsumat Müdürü Mustafa Cevdet Efendi, Başkâtip Muhammet Halim Efendi, Duhan (tütün) Kâtibi Mahmut Nedim Efendi, Sandık Emîni İzzet Efendi, Tuz Ambar Memuru Ahmet Ağa, Birinci Fabrikatör Mustafa Galip Efendi, Memuru Hasan Sabri Efendi, Kâtibi İbrahim Hakkı Efendi, İkinci Fabrikatör Zeki Efendi, Memuru Rıza Efendi, Kâtip Ali Rıza Efendi. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1297/M.1880: 166) Malî yapı içerisinde yer alan diğer bir birim, 1880'de dört üyesi ile birlikte Sancak Aşar Kalemî ismiyle salnâmelerde geçen, 1881 ve 1882'de ise Aşar ve Ağnam Kalemî başlığı altında yer alan kurumdur. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1297/M.1880: 163; H.1298/M.1881: 174; H.1299/M.1882: 189) Ancak daha sonraki salnâmelerde bu kurumun ismine rastlanmamıştır. Yine sancak maliyesiyle bağlantılı olarak sancak içerisinde tahsildarlar görev yapmaktaydı. 10,

11 ve 12 numaralı salnâmelerde ismi geçen bu görevliler, süvari (atlı) ve piyade (yaya) olarak tahsildarlık görevi yapmaktaydılar. Örneğin H.1296/M.1879 tarihli ve 11 numaralı salnâmeye göre Sinop Sancak Merkezi'nde süvari ve piyade tahsildarı olmak üzere iki tahsildar bulunmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1296/M.1879: 72; Cengiz, 2013: 172)

1889 tarihli salnâmeden de anlaşıldığı üzere Sinop'ta, bayındırlık işlerini yürütmek üzere mühendis, kondüktör ve kâtipten oluşan bir Nafia Dairesi tesis edilmiştir. 1893 yılından itibaren ise mutasarrıfın başkanlığında üç üye ve bir kâtibin görev yaptığı Nafia Komisyonu adında idari bir yapı oluşturulmuştur. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1306/M.1889: 468; H.1311/M.1893: 244)

Sancak merkezi Karadeniz kıyısında bulunan Sinop, tarih boyunca canlı bir limana ev sahipliği yaptığı gibi önemli bir tersaneye de sahipti. Sinop tersanesi, gemi yapımı bakımından mükemmel şartlara sahip olup, tersanede 16. ve 17. yüzyılda kadirge ve daha sonra pek çok kalyon yapılmıştır. Sinop tersanesi, ilerleyen dönemlerde de faaliyet gösterip, içerisinde kalyon ve fırkateyn yapılan 19. yüzyılının sonlarına kadar önemini korumuş bir tesisti. (Ünal, 2006: 237) Sinop limanı ve tersanesinin sancaktaki önemli idari birimlerden birisi olduğu, Kastamonu vilâyeti salnâmelerinden de anlaşılmaktadır. Çeşitli boy ve kapasitelerde gemi inşaatlarının yapıldığı tersanede, tersane memurları, tersane meydan kalfaları ve kereste memurları görev yapmaktaydı. Bu birimlerdeki çalışanların isimleri ve görevleri ile ilgili bilgilere ise muhtelif salnâmeler aracılığıyla ulaşmak mümkündür. Örneğin 19. yüzyılın sonunda Sinop tersanesinde, Tersane Memuru Binbaşı Mehmet Efendi, Kereste Memuru Sol Kolağası Tahir Efendi, Muhasebe Memuru Korvet Kâtip Tosun Efendi, Cerrah Hasan Efendi görev yapıyordu. Aynı şekilde Sinop liman teşkilatında görevli liman memurları ile yıl içerisinde Sinop limanını kullanmış olan gemi ve vapurların isimleri ile mürettebatları hakkında bilgiler de salnâmelerde yer almıştır. Örneğin 1899 yılında Sinop liman dairesinin başkanlığını Sağ Kolağası Mehmet Efendi yaparken limanda demirli iki askeri vapur bulunmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1317/M.1899: 264-265) Ayrıca ilgili salnâmelerde de belirtildiği üzere Sinop'ta gemi işletmeciliğiyle uğraşan birçok acente bulunuyordu. Bu acenteler, İdare-i Mahsusa Acentesi ve Ecnebi Acenteler olarak iki ayrı başlık altında yer almıştır. Örneğin 1881'de İdare-i Mahsusa Acentesi kayıtlarında Nikolaki Efendi, Kâtip Haşmet Efendi, Fransız Acentesi Dimitri Efendi'nin isimlerine yer verilmiştir. 1882'de ise Sinop'ta, bir Fransız ve bir de Rus ecnebi acentesi bulunduğu ilgili salnâme kayıtlarına geçmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1298/M.1881: 176; H.1299/M.1882: 195)

Şehirde, Sinop'a denizyolu ile gelen insan, mal ve eşyanın hijyeni ile ilgilenen ve son salnâmelerde tahaffuzhane olarak geçen bir karantina teşkilatı da mevcuttu. (Cengiz, 2013: 175-176) Bu birim, 1872'den itibaren salnâmelerde yer almaya başlamıştır. Örneğin 1882'de Sinop Karantina Dairesi'nde karantina memuru olarak Doktor Vekili Apsalidi, Türkçe Kâtibi Osman Efendi ile Fransızca bilen bir başka kâtip görev yapmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1289/M.1872: 92; H.1299/M.1882: 195)

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) nedeniyle Anadolu'da bir göç hareketliliği yaşanmıştır. İleride de açıklanacağı üzere, Osmanlı Devleti ise yaşanan bu savaş sonucu Anadolu'ya gelen göçmenlerin iskân ve ihtiyaçlarıyla yakından ilgilenmek adına bir Muhacir Komisyonu kurmuştur. Bu kapsamda 1880'de iki başkan,

altı üye ve kâtipten oluşan bir muhacir komisyonu da Sinop sancak merkezinde tesis edilmiştir. Muhacir komisyonu, 1882'de ise bir başkan, altı üye, biri başkâtip olmak üzere iki kâtip ve bir tercümandan oluşmuştur. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1297/M.1880: 164; H.1299/M.1882: 190)

Bilindiği gibi 19. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte dış borç batağına sürüklenen Osmanlı Devleti maliyesi bir süre sonra iflas etmiş, 28 Muharrem 1299 (20 Aralık 1881) Kararnamesi ile Osmanlı Borçlar İdaresi (Düyûn-ı Umûmiyye) kurulmuştur. Böylelikle Osmanlı maliyesi bağımsızlığını kaybederken bu uluslararası alacaklılar idaresi tarafından, Osmanlı borçlarının tahsili, bazı nafia hizmetleri ve borçlara karşı teminat olarak gösterilen varidat kaynaklarını kontrol için İstanbul'da bir merkez tesis edilmiş, ülkenin çeşitli bölgelerinde ise idare şubeleri açılmıştır. (Ortaylı, 2012: 476) H.1306/M.1889 tarihli Kastamonu vilâyeti salnâmesinden de anlaşıldığı üzere, Sinop'ta da bir Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi ile bu idare ile bağlantılı olan ve kısaca Reji olarak bilinen, tütün (duhan) ticareti tekeli ayrıcalığına sahip bir şirket idaresi bulunmaktaydı. 1903'te Sinop Düyûn-ı Umûmiyye İdaresi görevlileri ise başkâtip, sandık emini, varidat-ı cedit (yeni gelirler) kâtibi, tuz ambar memuru, ikinci kâtip, tuz kantarcısı, memur, daimi piyade kolcusu ile biri piyade, ikisi süvari olan üç geçici kolcudan oluşmaktaydı. Yine aynı tarihte Reji idaresinde, reji müdürü, muhasebeci, muhammin (ekspert), muavin, dava vekili, ambar memuru, tahrir memuru, kâtip, ziraat kâtibi, muhafaza memuru ve bir de ziraat müfettişi görev yapmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1321/M.1903: 282-283)

Salnâmelere göre sağlık hizmetleri kapsamında Sinop'ta, 1880'den itibaren bir Frengi hastanesi faaliyete geçmiştir. Bu hastane ilerleyen yıllarda ise Frengi ve Gureba Hastanesi olarak salnâmelerdeki yerini almıştır. Ayrıca belediye, hapisane, karantina (tahaffuzhane), askeri birlikler ve kale topçu zabıtlar teşkilatında birer doktor, birçok teşkilatta ise cerrahlar görev yapmıştır. Örneğin 1889'da Frengi Hastanesi, bir tabip, bir eczacı ve bir müdür olmak üzere toplam üç kişiden oluşuyordu. Aynı tarihte Tophane Hastanesi'nde sıhhiye memuru olarak ise bir tabip, bir cerrah ve bir eczacı görev yapmaktaydı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1306/M.1889: 469-470; H.1321/M.1903: 282; Cengiz, 2013: 173)

Kastamonu vilâyet salnâmelerine göre Sinop sancak merkezinde yer alan eğitim kurumlarının isimleri ise şöyledir: Sultan Süleyman Mekteb-i İbtidaiyesi, Aziziye Mekteb-i İbtidaiyesi, Kız Mekteb-i İbtidaiyesi, Sinop Rüştüye Mektebi, Kız Rüştüye Mektebi, İdadi Mektebi, Rum Erkek ve Kız Mektepleri, Sinop Alaaddin Medresesi, Muhammet Efendi Medresesi ile Camii Kebir Mekteb-i İbtidaiyesi'dir (Cengiz, 2013: 174; Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1321/M.1903: 284) Ayrıca şehirde bir de maarif komisyonu bulunmaktaydı. İlgili salnâmelerde maarif heyeti yetkilileri, 1882 yılına kadar maarif memurları, 1889'da maarif komisyonu daha sonra ise maarif meclisi idaresi başlığı altında gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1299/M.1882: 191; H.1306/M.1889: 468)

Öte yandan salnâmelerde, sancak merkezindeki askerî yapıyla ilgili olarak çeşitli rütbelerdeki zabıt ve erlerin, bağlı oldukları bölükler ile vazifeleri gösterilmiştir. Örneğin 1 ve 2 numaralı salnâmelerde Bahriye Redif Zabitanı, diğer salnâmelerde ise Sinop Redif Taburu olarak geçen bu birlik üç taburdan oluşuyordu. Bunun dışında şehirde, müstahdem bazı askeri birlikler ile Sinop kalesinin güvenliğinden sorumlu bir topçu birliği görev

yapmaktaydı. Ayrıca düşman saldırılarına karşı siper inşasından sorumlu istihkâm inşa memurları ise kolluk kuvvetlerinin destek birimini oluşturuyordu. (Cengiz, 2013: 175) Bu askeri birliklerin yanı sıra Sinop'ta güvenliğin sağlanması için zabıta ve polis teşkilatları bulunuyor, bu kuvvetler şehirdeki kolluk hizmetlerini yürütüyorlardı. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1321/M.1903: 290)

Sinop idari yapısı kapsamında, salnâmelerde geçen diğer kurum ve kuruluşları kısaca açıklamakta yarar vardır. Bu kurum ve kuruluşlardan ilki, önce Ziraat Meclisi/Ziraat Odası ve Ticaret Odası olarak müstakil başlıklar halinde yer alan, 19. yüzyılın sonlarına doğru ise Ziraat, Ticaret ve Sanayi Odası adını alan meslek odasıdır. Bir başka kurum, banka gibi çalışan ve bir komisyon tarafından yürütülen Menafi Sandığı'dır. Menafi sandığı daha sonra Ziraat Bankası ismini alırken bankanın bir de idare meclisi bulunuyordu. Bunların dışında Zabıta memurları, Hapishane memurları, Posta ve Telgraf Teşkilatı, Orman İdaresi, Mal Kalemi, Arazi Kalemi, Tahrir-i Emlak Kalemi de 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında Sinop sancak merkezinde bulunan ve Kastamonu vilâyet salnâmelerinde adı geçen diğer kurumlardır. (Cengiz, 2013: 172-177)

SİNOP MERKEZ KAZASININ DEMOGRAFİK YAPISI

Nüfus, belirli bir nüfus sayımı gününde bir ülkede ya da bir bölgede bulunan insan miktarına denir. Türlü yönlerden nüfusun durumu ve yer değiştirmesi olaylarını sayılarla ortaya koymaya çalışan bilim dalına ise *Demografi* denir. Kelimenin gerçek manasıyla nüfusun önemi ise ancak 18. yüzyılın sonlarına doğru anlaşılıp, ciddi çalışmalar yapılmaya başlamış ve nüfuslarını kontrol etme düşüncesiyle çeşitli Avrupa devletleri tarafından nüfus sayımlarına başlanmıştır. (Küçük, 2005: 34)

Osmanlı Devleti'ndeki ilk genel nüfus sayımı ise 1831 yılında gerçekleştirilmiş, bunu 1844'te ikinci bir sayım izlemiştir. Ancak 1831 yılında gerçekleştirilen ilk genel nüfus sayımı, erkek nüfusu esas alması ve bütün bölgelerde yapılmadığından dolayı devlet geneline ait rakamları vermediği gibi, ikinci genel sayım da bu hususta tatmin edici sonuçlar vermekten uzak kalmıştır. (Elibol, 2007: 152-153)

19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yapılan genel nüfus sayım kayıtlarının yanı sıra bu yüzyıldaki önemli kaynaklardan birisi ise salnâmeler olmuştur. Dolayısıyla salnâmelerde yer alan nüfus istatistikleri sayesinde vilâyet, sancak ve kazalardaki demografik yapı hakkında dikkat çekici verilere ulaşmak mümkündür. Belirtildiği üzere çalışma kapsamında ilki 1869'da, sonuncusu ise 1903'te yayınlanan 21 adet Kastamonu vilâyeti salnamesi incelenmiştir. Böylelikle Kastamonu vilâyetine bağlı Sinop sancağının, Sinop merkez kazasının 1869-1903 yılları arasındaki nüfus istatistikleri hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Yapılan inceleme sonucu, 1869'dan 1879'a kadar ilk on salnâmeye göre Sinop sancak merkezinde nüfus ve hane sayıları hakkında elde edilen veriler ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1286/M.1869: 107; H.1287/M.1870: 117-119; H.1288/M.1871: 151; H.1288/M.1872: 149; H.1290/M.1873: 159; H.1291/M.1874: 165; H.1292/M.1875: 177; H.1293/M.1876: 149, H.1294/M.1277: 169; H.1295/M.1278: 121; H.1296/M.1879: 128)

Tablo 4. Sinop Sancağı Sinop Merkez Kazası Nüfusu (1869-1879)

Salnamenin	Nüfus Sayısı	Hane Sayısı
------------	--------------	-------------

Tarihi	Sayısı	İslâm	Rum	Ermeni	Toplam	İslâm	Rum	Ermeni	Toplam
1869	1	6.190	2.006	-	8.196	2.908	306	-	3.214
1870	2	6.190	2.006	-	8.196	1.931	562	-	2.493
1871	3	16.416	2.545	-	18.961	4.895	694	-	5.589
1872	4	16.416	2.545	-	18.961	4.895	694	-	5.589
1873	5	16.416	2.545	-	18.961	4.895	694	-	5.589
1874	6	16.416	2.545	-	18.961	4.895	694	-	5.589
1875	7	17.271	1.925	278	19.474	5.135	609	86	5.830
1876	8	1.271	1.243	3	2.517	654	414	1	1.069
1877	9	1.399	1.303	1	2.703	651	413	1	1.065
1878	10	1.399	1.303	1	2.703	651	413	1	1.065
1879	11	1.400	1.305	1	2.706	652	414	1	1.067

H.1286/M.1869 tarihli 1 numaralı Kastamonu vilâyeti salnâmesinde nahiye (bucak) olarak geçen Sinop'ta 23 mahalle ve kasaba bulunmaktaydı. Aynı tarihte eski adı Kasaba olan Gerze nahiyesinde 539'u Rum, 10.221'i Müslüman olmak üzere toplam 10.760 kişi yaşamaktadır. 4.256 haneli Boyabat nahiyesinde 15.153 Müslüman yaşarken Rum ve Ermeni nüfusa dair her hangi bir istatistiki veri bulunmamaktadır. 1.003 haneli Durağan nahiyesinin nüfusu tamamı Müslüman olmak üzere 3.770'dir. Eski adı İstefan olan Ayancık nahiyesinde 103 Rum, 1.830 Müslüman hanesi yer alırken bölgede 410 Rum ve 7.599 Müslüman yaşamaktaydı. Sinop'la bağlantılı bir başka yerleşim bölgesi olan 1.101 haneli Çakıllı nahiyesinde ise tamamı Müslüman 4.652 kişinin olduğu görülmüştür. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1286/M.1869: 107-109)

H.1287/M.1870 tarihli 2 numaralı Kastamonu vilâyet salnâmesi nüfus cetvelinde Sinop merkezi kasaba olarak geçerken Boyabat ve İstefan kaza, Kasaba (Gerze), Durağan ve Çakıllı nahiye olarak Sinop Sancağı idari yapısı içerisinde yer almıştır. Aynı dönemde Sinop Sancağı genelinde 797 Rum, 13.085 Müslüman hanesi bulunurken sancağın toplam nüfusu 2.955'i Rum, 47.590'ı Müslüman olmak üzere 50.545'idi. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1287/M.1870: 117-119)

1871'de Sinop sancağının toplam nüfusu 50.547 olup, bunun 47.592'si Müslüman, 2.955'i ise Rum nüfustan oluşmaktaydı. Aynı salnâmede Boyabat ve İstefan kazalarının nüfus ve hane sayılarına da yer verilmiştir. Buna göre Sinop sancağına bağlı Boyabat kazası dâhilindeki 5.259 hanede 18.925 Müslüman yaşıyor, ancak bölgede Rum ve Ermeni bulunmuyordu. İstefan kazasında ise 103 Rum, 2.931 Müslüman hanesi bulunuyor, kaza içerisinde 410'u Rum, 12.251'i Müslüman toplam 12.661 kişi yaşıyordu. İlgili salnâmeye göre Sinop sancağı genelinde 2.955 Rum, 47.592 Müslüman nüfus bulunurken Ermeni nüfusundan söz etmek mümkün değildir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi, H.1288/M.1871: 151) 1872, 1873 ve 1874 tarihli salnâmelerde yer alan nüfus istatistikleri ise 1871 yılındaki verilerle aynıdır. Buda söz konusu dönem içerisinde sancak dâhilinde yeni bir sayımın yapılmadığı görüşünü kuvvetlendirmektedir.

Diğer taraftan H.1291/M.1874 tarihli 6 numaralı salnâmenin Sinop sancağı nüfus cetvelinde, ilk kez *nüfus-u kıptiyân* şeklinde ayrı bir sütun açılmıştır. Bu sütun da Müslim ve Gayr-i Müslim şeklinde ikiye ayrılmıştır. İlgili salnâmeye göre Sinop merkez kazasında Kıpti bulunmazken Boyabat'ta 300 Gayr-i Müslim, 30 Müslüman Kıpti olduğu belirtilmektedir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1291/M.1874: 165)

Sinop sancak merkezi ile ilgili olarak 1875 yılına kadar Gayr-i Müslim nüfus olarak sadece Rumlara dair rakamsal verilere yer verilmiştir. Ancak H.1292/M.1875 tarihli Kastamonu vilâyeti salnâmesinin Sinop sancağı nüfus cetvelinde ilk defa Sinop merkezinde Ermeni nüfus sayısı (278 kişi) ve Ermeni hane sayısı (86 adet) ile ilgili istatistiki bilgiye yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1292/M.1875: 177)

1876 yılına gelindiğinde Sinop merkezinde gerek nüfus gerekse de hane sayısında ciddi bir düşüş göze çarpmaktadır. Bir başka ifadeyle bir önceki yıla oranla 1876 yılında, Sinop merkezindeki nüfusta yaklaşık % 88'lik, hane sayısında ise yaklaşık % 82'lik bir azalışın olduğunu görülmektedir. Aynı şekilde 1878 tarihinde Sinop merkez kazasında 5 mahalle bulunmaktadır. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1295/M.1878: 121) Şehirdeki nüfus azalışı gibi mahalle sayısında da dikkat çekici bir düşüş söz konusudur. Bu tarihten 33 yıl önce hazırlanan 1844-1845 yıllarına ait Osmanlı temettuât defterlerinde de belirtildiği üzere Sinop'ta 14'ü Müslüman, 6'sı Gayr-i Müslim toplam 20 mahallenin bulunması, mahalle sayısındaki önemli azalışın nedenli fazla olduğunu göstermektedir. (Özcan, 2007: 36-37)

Bu arada 1876-1879 yılları arasındaki nüfus düşüşü sadece Sinop sancak merkezi için geçerli değildir. Aynı şekilde Boyabat, İstefan gibi Sinop sancağına bağlı diğer kazalarda da nüfus oranlarında bir düşüş görüldüğünü ve hatta Sinop'un bağlı olduğu Kastamonu vilâyetinin diğer sancak ve kazaları içinde bu durumun söz konusu olduğunu belirtmekte yarar vardır. (Küçük, 2005: 89-105) Bu durumun muhtemel iki ihtimalden kaynaklanabilir. Olasılıklardan ilki, söz konusu dönem içerisinde vilâyet dâhilinde, nüfus sayımlarının yapılmayarak eldeki mevcut verilerden yetinilmiş olmasıdır. İkinci olasılık ise bu dönemde basılan salnamelerin hazırlanma aşamasına özen gösterilmeyip, eski salnâmelere ait bilgiler kontrol edilmeden tekrarlanmış olmasıyla açıklanabilir. (Küçük, 2005: 94)

1880-1882 yılları arasında Kastamonu vilâyeti salnâmelerinde Sinop sancağının demografik yapısına dair istatistiki bilgilere yer verilmediği görülmüştür. Ancak 1881/1882-1893 yılları arasında yapılan Osmanlı genel nüfus sayımı sayesinde Sinop sancağının nüfus bilgilerine ulaşmak mümkündür. Bu sayım sonucuna göre Sinop sancağı genelindeki nüfus istatistikleri ile ilgili bilgiye aşağıdaki tablodan ulaşılabilir. (Karpat, 1985: 140-141)

Tablo 5. 1881/1882-1893 Osmanlı Genel Nüfus Sayımına Göre Sinop Sancağının Nüfus İstatistiği

Sinop Sancağı	Müslüman		Rum		Ermeni		Gayr-i Müslim Çingene		Toplam Nüfus
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Sinop Merkez Kaza	19.519	20.735	2.048	2.015	123	150	30	36	44.656
Boyabat Kazası	20.132	22.549	22	62	-	-	864	935	44.564
Ayancık Kazası	13.960	14.629	575	638	-	-	-	-	29.802
Toplam	53.611	57.913	2.645	2.715	123	150	894	971	119.022

11 numaralı Kastamonu vilâyet salnâmesine göre 1879'da Sinop sancağına bağlı Sinop merkez kazası, Boyabat ve İstefan kazaları dâhil olmak üzere sancak genelindeki toplam nüfus 38.411'dir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1296/M.1879: 128) Buna karşılık Tablo 5'te de görüldüğü üzere 1881/1882-1893 yıllarında yapılan Osmanlı genel sayımı sonucunda Sinop sancağının toplam nüfusu 119.022'ye yükselmiştir. Bu artıştaki etkenlerden birisi ise 1877-1778 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) sonrası Sinop sancağına iskân edilen muhacir nüfustur. Savaş sonrası Anadolu'ya yapılan göç dalgasını düzenlemek adına kurulan Osmanlı Muhacir Komisyonu'nun 13 Kasım 1881 tarihli muhacir iskân defterine göre Sinop sancağı dâhiline 5.433 kişi ile en yoğunu Karasu (Erfelek) olmak üzere, Gerze ve İstefan bölgelerine toplam 6.346 kişi iskân edilmiştir. İskân edilen muhacirlerin en kalabalık grubunu ise 2.732 kişi ile Çerkezler oluşturmuştur. (Paşaoğlu, 2013; 367-368)

H.1306/M.1889 tarihli 15. Kastamonu vilâyeti salnâmesinde Sinop merkez kazasına dair nüfus bilgileri, İslâm, Rum, Ermeni ve Gayr-i Müslim Kıpti şeklinde verilmiştir. Söz konusu istatistiki tabloda yer alan nüfus yapısı yerli ve yabancı olarak ikiye ayrılırken merkez kazadaki erkeklere (zükûr) ve kadınlara (inâs) dair nüfus oranları da ayrı ayrı ifade edilmiştir. 1889 tarihli Sinop merkez kazasının nüfus istatistiği ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1306/M.1889: 478)

Tablo 6. H.1306/M.1889 tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesine Göre Sinop Merkez Kazasının Nüfus İstatistiği

	Yerli		Yabancı		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
İslâm	20.393	19.288	342	231	40.254
Rum	2.068	2.007	82	41	4.198
Ermeni	150	123	-	-	273
Gayr-i Müslim Kıpti	36	30	-	-	66
Toplam	22.647	21.448	424	272	44.791

16 numaralı ve H.1310/M.1892 tarihli salnâmede yer alan Sinop merkez kazası nüfus istatistiği ile ilgili tasniflemede yine değişikliğe gidildiği görülmektedir. Bu tarihte merkez kazadaki Rum, Ermeni vs. nüfuslar ayrı ayrı verilmek yerine Gayr-i Müslim erkek ve kadın nüfus olarak genel bir tanım şeklinde ifade edilmiştir. Aşağıdaki tabloda da gösterildiği üzere söz konusu salnâmede Müslüman ve Gayr-i Müslim hane sayıları da yer almıştır. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1310/M.1892: 444)

Tablo 7. H.1310/M.1892 tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesine Göre Sinop Merkez Kazasının Nüfus İstatistiği

	Erkek	Kadın	Toplam	Hane Sayısı
Müslüman	20.735	19.519	40.254	7.328
Gayr-i Müslim	2.201	2.336	4.537	858

1893 ve 1894 yıllarına ait Kastamonu vilâyeti salnâmelerinde, Sinop'taki Müslüman, Rum ve Ermeni nüfus yeniden ayrı sütunlarda verilmiştir. Her bir millete mensup erkek ve kadınların oranları da Tablo 8'de de görüldüğü üzere ayrı ayrı gösterilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1311/M.1893: 289; H.1312/M.1894: 336)

Tablo 8. H.1311/M.1893 ve H.1312/M.1894 tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmelerine Göre Sinop Merkez Kazasının Nüfus İstatistiği

Yıl	İslam		Rum		Ermeni		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
1893	21.945	20.586	2.616	2.206	180	165	47.698
1894	23.151	20.393	2.548	2.395	327	303	49.114

19 numaralı salnâmede ise ilk defa Sinop sancağındaki merkez kaza, diğer kazalar ve nahiyelere bağlı mahalle ve karyeler (köyler) tek tek belirtilerek bölgenin nüfus istatistiği verilmiştir. Söz konusu nüfus cetvelinde, Sinop merkez kazasına bağlı mahalât (mahalleler) ve karyelerin isimleri, hane sayıları, erkek ve kadın nüfus oranları ayrı sütunlar halinde kayıtlara geçmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1314/M.1896: 384-385)

Tablo 9. H.1314/M.1896 Tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesine Göre Sinop Merkez Kazasına Bağlı Mahalle ve Köylerin Nüfus İstatistiği

Mahalle İsmi	Hane Sayısı	Nüfus	
		Erkek	Kadın
Camii Kebir Mahallesi	224	551	411
Meydan Kapı Mahallesi	217	478	442
Kaleyazısı Mahallesi	143	346	279
Kefevi Mahallesi	130	280	254
Varoş Mahallesi	503	1.566	1.412
Toplam	1.217	3.221	2.798
Köy İsmi	Hane Sayısı	Nüfus	
		Erkek	Kadın
Bektaşğa	124	303	228
Uzun Gürgen	47	99	140
Kenmut (?)	204	721	620
Yukarı Beyence(?)	97	322	350
Çiftlik	122	262	261
Asturan	59	184	205
Kılıçlı	203	309	433
Yortan	97	358	321
Kaldır Ayak	162	571	547
Taş Kiriş	112	386	287
Gürgen	166	358	364
Ordu	157	351	247
Gümüşlüyan (?)	180	498	377
Kınık	104	359	420
İncir Pınarı	58	102	110
Karaca Köy	114	330	322
Tombul	78	207	267
Hasan Deresi	354	932	934
Kara Pınar	99	309	286
Aydoğmuş	179	495	500
Kabalı	102	396	310
Kozcuğaz	139	471	506
Erikli	365	1.187	1.098
Toplam	3.322	9.510	9.133
Merkez Kaza Genel Toplamı	4.539	12.731	11.931

H.1317/M.1899 tarihli ve 20 numaralı Kastamonu vilâyeti salnâmesinde, Sinop sancağı merkez kazasına ait nüfusu verileri yine Müslüman, Rum ve Ermeni tabiiyetine bağlı unsurlardan oluşmuştur. Aşağıda da görüldüğü üzere ayrıca Sinop merkez kazasına bağlı mahalle ve köylerin toplam sayısına da aynı salnamede yer verilmiştir. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1317/M.1899: 262)

Tablo 10. H.1317/M.1899 Tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesine Göre Sinop Merkez Kazasının Nüfus İstatistiği

İslam		Rum		Ermeni		Mahalle ve Köy Sayısı
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
11.140	10.144	1.939	1.764	168	171	27

Kastamonu vilâyetinin 21 numaralı son salnâmesinde, Sinop sancağının genel nüfus istatistiği verilmiştir. Müstakil olarak Sinop merkez kazasındaki nüfus oranlarını tespit edemediğimiz bu nüfus cetveline göre Sinop sancağı genelindeki nüfus dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. (Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi; H.1321/M.1903: 379)

Tablo 11. H.1321/M.1903 Tarihli Kastamonu Vilâyeti Salnâmesine Göre Sinop Sancağı Genel Nüfus İstatistiği

İslam		Rum		Ermeni		Toplam		Genel Toplam
Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
68.361	65.948	3.500	3.394	1.452	1.409	73.313	70.751	144.064

SONUÇ

Günümüzde yaygın olarak yıllık seklinde ifade edilen salnâmeler, kent tarihi araştırmaları ve kent bellekleri açısından önemli kaynak eserlerden birisidir. Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde yaygınlaşan salnâme oluşturma geleneği sayesinde, özellikle 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreğindeki Osmanlı vilâyetleri, sancakları ve kazalarının idari, ekonomik, eğitim öğretim ve coğrafi yapıları ile tarihleri, nüfus ve benzeri konular hakkında özet bilgilere ulaşmak mümkündür.

Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, 1869-1903 yılları arasındaki ilgili salnâmeler sayesinde Sinop'un, idari ve demografik yapısı hakkında genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Elde edilen verilerle birlikte Sinop il merkezinin, idari, adlî, malî, askerî, sağlık, eğitim ve diğer kamu kurum ve kuruluşları hakkında genel bir çerçeve oluşturulmuştur.

Söz konusu tarihlere Sinop, idari açıdan Kastamonu vilâyetine bağlı bir sancak konumundadır. Sinop sancağının merkez kazası Sinop olup, sancağa bağlı Boyabat ve İstefan (Ayancık) kazaları ile Gerze, Durağan, Çakallı nahiyeleri ve birçok köy bulunmaktadır. Sancak idaresinin başında vilâyet valilerini temsilen mutasarrıflar yer alırken mutasarrıflığa bağlı alt birimler sancak idaresini oluşturmuştur. Mutasarrıfın yanı sıra

sancağın idari açıdan en yüksek kamu görevlileri naip, muhasebeci, müftü ve tahrirat müdüründen meydana gelmiştir. Sancağın idari, malî, bayındırlık, eğitim, tarım ve ticaret işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yerler ise sancak idare meclisleri şeklinde ifade edilmiştir. Salnâmelerde görüldüğü üzere sancak idari yapısının işlerliğini sağlamak için çeşitli konulardan sorumlu kurumlar ve kamu personelinin iyi bir şekilde teşkilatlandığı söylenebilir.

Sinop'taki adli teşkilat yapısı ise 1870'lerde ticaret mahkemeleri ve şer'iyeye mahkemelerinden oluşmuştur. 1880'lerde asli hukuk mahkemeleri gibi hareket eden Bidayet mahkemeleri hayata geçirilmiştir. Önemli bir liman ve tersaneye sahip olan Sinop'taki liman ve tersane daireleri ise idari yapı içerisinde mühim bir yer teşkil etmiştir.

Şehirde, askeri açıdan Sinop kalesinin güvenliğinden sorumlu bir topçu birliği bulunurken tabur düzeyinde çeşitli askeri birlikler de yer almıştır. Ayrıca kolluk kuvveti olarak polis ve zabıta teşkilatının var olduğu ise son dönem salnâmelerden anlaşılmıştır. 19. yüzyılın sonlarında sağlık hizmetleri açısından şehrin en önemli hastanesi Frengi ve Gureba Hastanesidir. Bu hastanenin dışında çeşitli kurumların bünyesinde çalışan tabip, cerrah ve eczacılar da şehirde sağlık hizmeti vermiştir. Sağlık çalışanlarının çoğunlukla Rumlardan oluşmasıysa dikkat çekicidir. Yine ilgili salnâmelerde görüldüğü üzere eğitim kurumu olarak bölgede ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde onun üzerinde okul ismi belirlenmişti. Çalışmamızda yer verilmemekle birlikte, söz konusu bu okulların öğretmen kadroları ve öğrenci sayıları da salnâmeler yer almaktadır.

İlgili salnâmelerde görüldüğü üzere demografik bakımından Sinop merkez kazası, yoğun bir nüfus yapısına sahip değildir. 1871-1875 yılları arasında Sinop sancak merkezinde ortalama 19.000 kişilik bir nüfus yaşarmıştır. 1876-1879 arasında ise şehir nüfusu ortalama 2.700 olup, nüfus oranında yaklaşık % 88'lik bir düşüş yaşanmıştır. Bu nüfus azalışında, göçler, Osmanlı-Rus savaşının etkileri, ölümler vs. nedenler olabileceği gibi dönem itibarıyla sağlıklı nüfus sayımlarının yapılmadığı veya salnâme kayıtlarının yenilenmediği düşüncesi de ağır basmaktadır. Dolayısıyla özellikle 1870-1880 yılları arasında Sinop'un nüfus yapısıyla ilgili olarak salnâmelerde verilen istatistikî bilgiler güvenilirlik açısından şüphe uyandırmıştır. 1890'lı yıllara gelindiğinde Sinop merkez kazasının nüfusu 44.000 ile 50.000 arasında değişmiştir. 20. yüzyılın başında ise Sinop sancağı genelindeki toplam nüfus yaklaşık 144.000 civarındadır.

Sinop'taki demografik yapı açısından şehirdeki en önemli nüfus çoğunluğu Müslümanların oluşturduğu ilgili salnâmelerde açıkça görülmüştür. Müslüman nüfustan sonra nicelik açısından Rumlar şehir nüfusunun ikinci kalabalık cemaatini oluşturmuştur. Ayrıca salnâmelerden de anlaşıldığı üzere Sinop sancağı Sinop merkez kazasının dâhilinde çok az sayıda Ermeni varlığından söz etmek mümkündür.

Tespitlerimize göre Sinop'taki çeşitli kurum ve kuruluşlarda sadece Müslümanlar değil, ayrıca başta Rumlar olmak üzere Gayr-i Müslimlerde çalışmışlardır. Şehirdeki Gayr-i Müslim nüfus, sancak idare meclisi, belediye meclisi, ticaret meclisleri, ticaret mahkemeleri, Düyûn-ı Umûmiyye ve reji idareleri, karantina teşkilatı, gemi acenteleri, okul, hastane ve ticaret odaları gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarda görev almışlardır.

KAYNAKÇA**A. Arşiv Belgeleri:**

1. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1286/Miladi 1869). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 44-45, 107-109.
2. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1287/Miladi 1870). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 81-83, 117-119.
3. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1288/Miladi 1871). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 82-85, 151.
4. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1289/Miladi 1872). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 89-92, 149.
5. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1290/Miladi 1873). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 90-93, 159.
6. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1291/Miladi 1874). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 114-118, 165.
7. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1292/Miladi 1875). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 124-130, 177.
8. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1293/Miladi 1876). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 109-113, 149.
9. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1294/Miladi 1877). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 118-121, 169.
10. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1295 / Miladi 1878). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 64-69, 121.
11. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1296/Miladi 1879). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 68-73, 128.

12. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1297/Miladi 1880). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 161-169.
13. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1298/Miladi 1881). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 172-183.
14. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1299/Miladi 1882). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 187-198.
15. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1306/Miladi 1889). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 465-479, 504-507, 536.
16. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1310/Miladi 1892). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 433-444.
17. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1311/Miladi 1893). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 243-255, 289.
18. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1312/Miladi 1894). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 306-320, 336.
19. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1314/Miladi 1896). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 232-240, 384-385.
20. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1317/Miladi 1899). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 254-265.
21. Kastamonu Vilâyeti Salnâmesi (Hicri 1321/Miladi 1903). Kastamonu: Kastamonu Vilâyet Matbaası. 277-284, 379.

B. Kitap ve Makaleler:

Aydın, B. (2009). "Salnâme." TDV İslâm Ansiklopedisi, 36: 51-54.

Başoğlu, B. (1978). *Sinop İli Tarihi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Cengiz, A. (2013). "Salnamelerde Sinop." I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi 06-09 Ekim 2011 Bildiri Kitabı, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları. 167-182.

Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Darkot, B. (1988). "Sinop", İslâm Ansiklopedisi, 10, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. 683-689.

Elibol, N. (2007). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfus Meselesi ve Demografi Araştırmaları." Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 12 (2): 135-160.

Karpat, K. H. (1985). *Ottoman Population, 1830-1914: Demographic and Social Characteristics*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

- Küçük, S. (2005). *Salnamelere Göre Kastamonu (Kastamoni) Vilayetin Demografik Yapısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Paşaoğlu, D. D. (2013). "Muhacir Komisyonu Maruzatı'na Göre (1877-78) 93 Harbi Sonrası Muhacir İskânı." *History Studies International Journal of History*, 5 (2): 347-386.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2012). *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Öz, M. (2009). "Sinop." TDV İslâm Ansiklopedisi, 37: 252-256.
- Özcan, S. (2007). *Tanzimat Döneminde Sinop'un Sosyal Ekonomik Durumu*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Şahin, İ. (2001). "Kastamonu." TDV İslâm Ansiklopedisi, 21: 585-588.
- Ünal, M. A. (2006). "XVI. Yüzyılda Sinop Tersanesi İçin Canik Sancağından Malzeme Temini." *Geçmişten Geleceğe Samsun*, 1: 231-251.
- Ünal, M. A. (2008). *Osmanlı Devrinde Sinop*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

EXTENDED SUMMARY

Our purpose for writing this article is to examine the administrative and demographic structure of Sinop sanjak and Sinop town center in this period in the light of 21 Kastamonu province yearbooks prepared between 1869 and 1903. This article essentially written on the basis of first-hand archival documents is presented for the benefit of researchers as a result of our study.

The publication, which the central administrations, ministries and military institutions in the Ottoman Empire, some private institutions of the provinces and individuals published yearly for informational purposes, was called *yearbook* (salnâme). The word "salnâme" which was started to be used after *The Reform Edict* (Tanzimat Fermanı), is Persian origin and today the word "yearbook" has been used in response to this word. Province yearbooks give summary information about the administrative, economic structure, education, geography and history and information such as population and the like. In Ottoman Empire the state yearbook was published for the first time about central government in 1847. Yearbooks were started to be published in province centers by 1869. One of the first province yearbooks was Kastamonu yearbook dated 1869. In this context Sinop, the essence of our study, was taken into evaluation by benefiting from the relevant pages of Kastamonu province yearbooks because it was a sanjak belong to Kastamonu between 1869 and 1903. The opportunity to make a general assessment on the Sinop city center's administrative, judicial, financial, military, health, educational and other public institutions and organizations was found thanks to the data gained. Besides, in the

scope of the study Sinop's demographic structure in the last quarter of 19th century and the beginning of the 20th century was shown in tables by years.

This city located in the northernmost of Turkey is an important settlement established in the coast of the Black Sea. Sinop which hosted many civilizations throughout history came under Ottoman Empire domination in 1461. Sinop sanjak which was belong to Kastamonu according to the Ottoman provincial organization in the 19th century, was made up of three towns as Sinop center, Boyabat and İstefan (Ayancık) and the sanjaks of Kasaba (Gerze) was attached to the center, Durağan to Boyabat and Çakılı to İstefan.

According to the yearbooks lieutenant governors were established as the highest civilian authority in Sinop between 1869 and 1903. In other words, governors were the people who undertook the authority and the duties of the governor in the provinces. See *Table 1* for the names of the lieutenant governors served in Sinop sanjak in this period.

Sinop high officials were governor, regency, mufti and correspondence manager in the scope of. The units which negotiate and make decisions on administrative, financial, educational, agricultural and commercial works and administrative disputes of the Sanjak were the board of governors. One of the institutions within the administrative structure of sanjak was municipalities and municipal councils. See *Table 2* for the names of the mayors served in Sinop according to the yearbooks. See *Table 3* for the names of the members and staff of municipality in the years 1870 and 1903.

Income and expenses of the sanjak were kept in the counting house, the procedures related to the foundation assets in the region were carried out in Pious Foundations, Administration of Customs took care of customs procedures of Sinop port and tithe and cattle tax offices were responsible for the tithe and cattle taxes. The taxes were collected by tax collectors. Public works office was responsible for the public works and it had a commission of three members in governor directorate. It is also possible to reach the information about the judicial organization structure of the Sinop sanjak in the related yearbooks. Accordingly, there were three types of courts in Sinop as commercial court, religious court and court of first instance.

On the other hand in Sinop which was home to major ports and shipyards in the Black Sea, there were a shipyard and a harbor department. Also there were many agencies dealing with shipping business in the city as mentioned in the related yearbooks. Hygiene quarantine authorities took care of the people, articles and good coming to the city by sea. Refugee committees were founded throughout Ottoman particularly as a result of the movements of migration due to the wars. One of these committees was founded in Sinop and took a close interest in the settlement and needs of the refugees.

As a result of the bankruptcy of Ottoman economy and losing their independence in the early 1880s, Ottoman finance came under control of international states. In this context, the *Ottoman Debt Administration* (Public Debts/Düyun-ı Umûmiyye) was established. As understood from the yearbooks that one of the departments of

debt administrations was in Sinop. A company which engrossed the monopoly of the tobacco trade in relation of the Public Debts and which was called *Reji* in short was also active in the city.

The most important hospital of the city in the scope of health services was Frengi and Gureba Hospital. Other than this there were many health workers such as doctors, surgeons and chemists in the city. In terms of education, there were more than 10 educational institutions of elementary, middle and high school level and these schools were controlled by the education commission. Military units consisting battalions and regiments where officers and privates of various ranks served were established in order to ensure the city's security. Municipal police and police departments founded in Sinop were responsible for the security of the city. In addition, there were institutions such as postal and telegraph organizations, forest management, agriculture, commerce and industry chamber, agriculture banks as well as an important prison in Sinop.

As a result of the investigations and the findings gained it is understood that Sinop was a small settlement with its population ratios demographically. The majority of the population was Muslims and the Greek followed it. There were very few Armenians in Sinop when compared with the other Anatolian cities. The population distribution of Sinop town center between the years 1869 and 1879 is shown in *Table 4*. As it is seen in this table obtained from the yearbooks, there was almost no change in population ratios in some dates and there was a big decrease in city population starting from 1876. This situation may be possible explained by two possibilities. First a healthy census was not done or outdated information was not updated and rewritten in this period. The population of Sinop town center ranged from approximately 45,000 to 50,000 between the years 1890 and 1900.

Finally, although the Muslim population was heavy in the city, not only Muslims but also Greeks in particular and non-moslems served in many institutions in Sinop according to our findings. Especially, many Greek names were found to have worked in sanjak board of governor, municipals, commercial courts, Public Debts and *Reji* authorities, quarantine agencies, ship agents, education and health institutions.